

Δ.Ν.ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Ομιλία στο συνέδριο του Ιστορικού Αρχείου του Πανεπιστημίου Αθηνών, «Πανεπιστήμιο και μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Ιστορικές προσεγγίσεις», Αθήνα, 7-8 Ιουνίου 2007

I

Ευχαριστώ για την πρόσκληση συμμετοχής στο επετειακό αυτό συνέδριο, με αφορμή τα εκατόν εβδομήντα χρόνια από την ίδρυση του Πανεπιστημίου Αθηνών και με θεματικό στόχο την ιστορική προσέγγιση των μεταρρυθμίσεων στον πανεπιστημιακό χώρο της χώρας. Ο τίτλος της δικής μου εισήγησης, όπως αναγράφεται στο πρόγραμμα του συνεδρίου, παραείναι γενικός και αόριστος, χρειάζεται επομένως, έστω και εκπρόθεσμα, στοιχειώδη εξειδίκευση, την οποία και επιχειρώ εφεξής με οριακή συντομία.

Στο γενικότερο πλαίσιο του ζεύγους «γλώσσα και μεταρρύθμιση», ενδιαφέρει κυρίως η πρωτοβάθμια περιγραφή και στάθμιση της μεταπολιτευτικής γλωσσικής αλλαγής, ως προς τις συνέπειές της στις σχέσεις των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης, εντοπισμένες ειδικότερα στις Φιλοσοφικές τους Σχολές. Προβληματικό ζητούμενο, που όσο ξέρω, δεν έχει μέχρι στιγμής συζητηθεί, παράλειψη που επιδέχεται και καθεαυτήν τη δική της (εκπαιδευτική, πολιτική και ιστορική) εκτίμηση.

Δυό λόγια πρώτα για την σκοπιά και τη μέθοδο της προκείμενης εισήγησης. Παρατηρητήριό της είναι, και παραμένει, η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, η οποία απορρόφησε, αν μετρώ καλά, παρ'ολίγον πενήντα χρόνια ζωής : από το 1947, χρόνο της φοιτητικής μου εισαγωγής, έως το 1996, έτος της εκβιαστικής συνταξιοδότησης, με την εξαίρεση της χουντικής επταετίας. Τούτο δεν σημαίνει ότι στα επόμενα χρόνια οι δεσμοί με την alma mater καταλύθηκαν, αν υπολογίσει κανείς την επταετή θητεία στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (έληξε τον Ιούλιο του 2001) και εν συνεχεία τον συντονισμό του προγράμματος «Αρχαιογνωσία και Αρχαιολογία στη Μέση εκπαίδευση», που απέδωσε μέχρι στιγμής πέντε διαταξικά εγχειρίδια για το Γυμνάσιο, συνταγμένα τα τέσσερα από συναδέλφους του μητρικού πανεπιστημίου.

Οι βιογραφικές και αυτοβιογραφικές αυτές προϋποθέσεις καθιστούν τη μέθοδο της συγκεκριμένης εισήγησης εξ ορισμού μεροληπτική, επιβεβαιώνουν επομένως τη σχετική διάκριση που υπερασπίζεται ο Αντώνης Λιάκος στο πρόσφατα δημοσιευμένο βιβλίο του, υπό τον ερωτηματικό τίτλο «Πώς το παρελθόν γίνεται ιστορία;» (εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, 2007). Αντιγράφω επί λέξει τη σχετική παράγραφο: «Το νόημα για τους ανθρώπους που έζησαν την ιστορία ως βιωμένη εμπειρία δεν ταυτίζεται με το νόημα αυτών που μαθαίνουν την ιστορία ως αλλότρια εμπειρία.»

Δυστυχώς, όσο ξέρω, δεν έχει γραφεί ακόμη, αυτόνομα η συγκριτικά, η ιστορία του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ούτε εξειδικευμένο το ιστορικό της Φιλοσοφικής του Σχολής. Οι σχετικές απολογιστικές απόπειρες που έγιναν στον κρίσιμο αυτόν τομέα, ελέγχονται, κατά κανόνα (εξ αποτελέσματος ή εκ προθέσεως) λειψές και ουδέτερες, προπάντων σε ό,τι αφορά τους πολιτικούς και ιδεολογικούς συντελεστές της υπόθεσης, θεωρητικούς και εμπράγματους. Το βιβλιογραφικό αυτό έλλειμμα προκαθορίζει και τις ελλείψεις της δικής μου προσέγγισης, η οποία, για να επικαλεστώ δεύτερη φορά τον Αντώνη Λιάκο, προτείνω να θεωρηθεί «ιστορική (προ)σημείωση», όπως την ορίζει και τη συζητεί ο συγγραφέας στο δεύτερο συστηματικό κεφάλαιο του βιβλίου που ήδη ανέφερα.

II

Εφόσον τελικό ζητούμενο της προκείμενης εισήγησης είναι η επίδραση της μεταπολιτευτικής γλωσσικής μεταρρύθμισης στις φιλοσοφικές σχολές των δύο πανεπιστημίων, προϋποτίθενται, έστω στον τύπο της ιστορικής σημείωσης, κάποιοι δείκτες συγχρονικοί και διαχρονικοί, ενδεικτικοί του χρονικού και χωρικού περιβάλλοντος της εξελισσόμενης αυτής διαδικασίας. Οι χρονικοί δείκτες μπορούν να μοιραστούν χοντρικά στη μεσοπολεμική (ιδρυματική για το πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης) περίοδο, στην πολεμική και μεταπολεμική, στη δικτατορική και μεταδικτατορική. Οι χωρικοί εξάλλου δείκτες περιορίζονται κατ'ανάγκη στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη. Σ' αυτό το σταυρόλεξο, στο οποίο, μεταβαλλόμενοι από περίοδο σε περίοδο, συμβάλλουν, περισσότερο ή λιγότερο, τέσσερις τουλάχιστον γενικότερης σημασίας συντελεστές (ο πολιτικός, ο κοινωνικός, ο οικονομικός, ο πολιτισμικός), είναι υποχρεωμένος ο ιστορικός της εκπαίδευσης να εγγράψει το πρόβλημα της μεταπολιτευτικής γλωσσικής μεταρρύθμισης. Προφανώς μια τέτοια εγγραφή εδώ αποκλείεται, όχι μόνον για λόγους χρόνου και χώρου, αλλά προπαντός

για λόγους επιστημονικής ανεπάρκειας του εισηγητή. Αντ' αυτού επιχειρούνται μόνο σχετικοί υπαινιγμοί, προκειμένου να ενταχθεί στοιχειωδώς το κεντρικό ζητούμενο στον περιβάλλοντα κύκλο του.

Καθώς η μεσοπολεμική περίοδος βρίσκεται εκτός του πεδίου της προσωπικής συμμετοχής, οι παρεχόμενες πληροφορίες και εκτιμήσεις για το συζητούμενο θέμα, επαναλαμβάνουν πράγματα γνωστά, λίγο πολύ εξακριβωμένα. Θυμίζω καταρχάς ότι η πολιτική βούληση του Παπαναστασίου για τη ίδρυση δεύτερου πανεπιστημίου στη Θεσσαλονίκη σκόπευσε στην ανάδειξη αντίπαλου δέους προς το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η αντιπαλότητα αφορούσε σε θέματα προσώπων, αντικειμένων, μεθόδου, γλώσσας και ιδεολογίας. Ας πούμε ότι στη συντηρητική εμμονή του καποδιστριακού πανεπιστημίου σ' αυτά τα κεφάλαια, το νέο πανεπιστήμιο προορίστηκε να αντιδράσει με ένα προφίλ νεωτερικό και εκσυγχρονισμένο, κατά περίπτωση ρηξικέλευθο. Η τάση αυτή φάνηκε ήδη στην επιλογή του διδακτικού προσωπικού για τις πρώτες σχολές, ανάμεσα στις οποίες προείχε η Φιλοσοφική. Όπου στο υπόλοιπο της δεκαετίας του είκοσι και προπαντός στη δεκαετία του τριάντα συγκεντρώθηκαν δάσκαλοι προωθημένης επιστημοσύνης και προοδευτικής (ή και αριστερής) ιδεολογίας. Τριανταφυλλίδης, Δελμούζος, Ρωμαίος, Τσουντας, Θεοδωρίδης, Ιμβριώτης, Σιγάλας, Κακριδής, ως υφηγητής, και άλλοι, με σαφή προσανατολισμό ή δηλωμένη συμπάθεια προς τη δημοτική γλώσσα. Χαρακτηριστικό σήμα αυτής της τάσης αποτελεί η ίδρυση από τον Δελμούζο του Πειραματικού Σχολείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, όπου γλώσσα διδασκαλίας και επικοινωνίας υπήρξε και παρέμεινε, παρά τις έντονες αθηναϊκές αντιδράσεις, η δημοτική.

Στη δεκαετία του σαράντα, με την κατοχή και τον εμφύλιο, η προοδευτική φυσιολογία της Φιλοσοφικής Θεσσαλονίκης εξελίσσεται (θα έλεγα σταθεροποιείται), ενώ συγχρόνως οξύνεται η γλωσσική (και όχι μόνον) αντίθεσή της με τη Φιλοσοφική Αθηνών, αλλά και την Ακαδημία Αθηνών, τείνοντας προς το χάσμα. Γεγονός που δημοσιοποιείται ευρύτερα και παίρνει διαστάσεις βίαιες, όταν επιχειρείται στο πρώτο μισό της δεκαετίας του εξήντα, η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση Παπανδρέου-Παπανούτσου, στην οποία ενεργό ρόλο αναλαμβάνει και ο Ι. Θ. Κακριδής, ως επιλεγμένος πρόεδρος του νεοσύστατου Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Στην κρίσιμη εξάλλου αυτή διετία, όπου οι μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες αφορούν περισσότερο στον χώρο της Μέσης Εκπαίδευσης, γίνεται σαφέστερο το εύρος και το βάθος της διαφοράς ανάμεσα στις δύο φιλοσοφικές σχολές, που σαφώς δεν περιορίζεται μόνο στο θέμα της γλώσσας, το οποίο ενίοτε

χρησιμοποιείται μάλλον ως άλλοθι, για να επικαλύψει γενικότερες επιλογές (εκπαιδευτικές, πολιτικές, ιδεολογικές).

Αυτές οι επιλογές κυρίως βάλλονται στην επταετία της χουντικής δικτατορίας, κατά την οποία η Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης είχε και τις μεγαλύτερες απώλειες: με αυθαίρετη συντακτική πράξη απολύθηκαν τότε τέσσερις καθηγητές και ένας υφηγητής της. Στο σημείο όμως αυτό μια παρένθεση, που ελπίζω να μην παρεξηγηθεί.

Η πολιτική της χούντας σε ότι αφορά τα πανεπιστήμια ήταν: αφενός η εκκαθάρισή τους από τα αντίπαλα και τα ανεπιθύμητα στοιχεία (που συχνά έφτανε έως τη δίωξη, τον βασανισμό και τις καταδίκες)· αφετέρου η πολιτική ουδετεροποίηση του εν ενεργεία διδακτικού προσωπικού, προπαντός του ηλικιακά νεότερου, αλλά και του φοιτητικού πληθυσμού, με τη θέσπιση ευεργετικών μέτρων και νόμων. Δέλεαρ στην πρώτη περίπτωση υπήρξε κυρίως ο θεσμός των επικούρων καθηγητών· στη δεύτερη η δωρεάν παροχή του ένος διδακτικού και εξεταστικού συγγράμματος. Στον διπλό αυτόν πειρασμό υποχώρησε, ενμέρει ή εν όλω, και η Φιλοσοφική σχολή Θεσσαλονίκης, υιοθετώντας, με σπάνιες εξαιρέσεις, την πολιτική της αυτοσυντήρησης, μειώνοντας έτσι, ή και μηδενίζοντας, την αγωνιστική της παράδοση. Ίχνη αυτής της ενδοτικότητας αναγνωρίζονται πιστεύω και στα μεταδικτατορικά χρόνια. Κλείνει η παρένθεση.

Στην καραμανλική κατά βάση περίοδο της μεταπολίτευσης το εκπαιδευτικό και πανεπιστημιακό σκηνικό αλλάζει εντυπωσιακά. Δεν θα επιμείνω. Θυμίζω μόνο κάποιες καθοριστικές πρωτοβουλίες: εκκαθάριση του πανεπιστημιακού χώρου από τα αποδεδειγμένα χουντικά ή φιλοχουντικά στοιχεία του (η μοναδική αποχουντοποίηση που πραγματοποιήθηκε στον δημόσιο χώρο κατά την μεταπολιτευτική περίοδο)· σύνταξη ένος ριζοσπαστικού νόμου πλαισίου (του επαρκέστερου και νηφαλιότερου κατά τη γνώμη μου) για τα ΑΕΙ, ο οποίος δυστυχώς προσέκρουσε στη μαξιμαλιστική αντίδραση τότε της ΕΦΕΕ (ανάλογη εξάλλου τύχη είχε και ένα δεύτερο μεταρρυθμιστικό σχέδιο, συνταγμένο από εξίσου αντιπροσωπευτική επιτροπή, πρόεδρος της οποίας ήταν ο Μιχάλης Σταθόπουλος)· τέλος, γλωσσική μεταρρύθμιση, με την οποία η δημοτική καθιερώθηκε πρώτα ως γλώσσα της εκπαίδευσης και αμέσως μετά ως επίσημη γλώσσα της ελληνικής πολιτείας. Έτσι έφτασα στο επίκεντρο θέμα της εισήγησής μου.

III.

Τα θετικά σημεία της ανατρεπτικής αυτής γλωσσικής μεταρρύθμισης, οφειλόμενης κυρίως στη μεταρρυθμιστική διαθεσιμότητα του Γεωργίου Ράλλη, είναι προφανή και αναμφισβήτητα. Εδώ πάντως ενδιαφέρουν κάποιες πιθανές (ή βέβαιες) παρενέργειες, που επιδέχονται διαφορετική περιγραφή και ερμηνεία. Μοιρασμένες σε τρεις κυρίως χώρους, που ενμέρει επικαλύπτονται (τον ενδογλωσσικό, τον ενδοεκπαιδευτικό και τον ενδοπολιτικό), έχουν, κατά τη γνώμη μου, κοινό παρονομαστή την επιμειξία, που φαίνεται να ευνοεί τη συμφιλίωση προηγούμενων αντιθέσεων. Στην πραγματικότητα όμως η συμφιλιωτική αυτή επιμειξία δεν αποκλείει τη νοθεία, πίσω από την οποία κρύβεται κάποτε και η τερατογένεση.

Στον ενδογλωσσικό χώρο εύκολα αναγνωρίζεται η μερική τουλάχιστον αλλοίωση της δημοτικής (λιγότερο στο λεξιλόγιο και περισσότερο στη γραμματική και στη σύνταξη, ενμέρει και στο ύφος και στο ήθος), μετά την εντεταλμένη αποβολή της καθαρεύουσας από τον δημόσιο βίο, η οποία υποβλήθηκε ξαφνικά σε ταχεία και εξαναγκαστική μετάφραση. Η μεταφραστική αυτή εμβολή (αναπόφευκτη, κατά τη γνώμη μου) της δημοτικής γλώσσας έγινε, και παραμένει, εμφανέστερη σε κάποιες θεωρητικές και θετικές επιστήμες, στη γραφειοκρατική μηχανή και βέβαια στα μέσα μαζικής επικοινωνίας (έντυπα και ηλεκτρονικά).

Σύνδρομο που προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις, οι οποίες κυμαίνονται από την απλή δυσφορία έως την μετωπική υπονόμηση, στην οποία διέπρεψε, για μακρό χρονικό διάστημα, η Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών, προπάντων με τους γλωσσολόγους της, επηρεάζοντας σε σημαντικό βαθμό την κοινή γνώμη και ικανό αριθμό συγγραφέων και διανοουμένων, μερικοί από τους οποίους έδειξαν (και δείχνουν) νοσταλγική διάθεση απέναντι στην υπό διωγμό καθαρεύουσα, επικαλούμενοι υψηλής στάθμης λογοτεχνικά πρότυπα (Παπαδιαμάντη, Βιζυηνό, Μητσάκη, αλλά και Κάβαφη, Εμπειρίκο, Εγγονόπουλο).

Η γλωσσοφανής πάντως επιχειρηματολογία της Φιλοσοφικής Αθηνών στηρίχθηκε κατά βάση στο αρχαϊστικό και καθαρευσιάνικο οπλοστάσιο, ελαφρώς συγχρονισμένο και ελάχιστα ανανεωμένο. Επιχειρησιακό έμβλημα η καταγγελία αναπόδεικτης γλωσσοπενίας των νέων, ειδικότερα του μαθητικού πληθυσμού, ως παρεπόμενο δήθεν της απόσπασης της δημοτικής γλώσσας από το λόγιο παρελθόν

της και το αρχαιοελληνικό της βάθρο. Γι αυτό μάλιστα το υποθετικό έλλειμμα ενοχοποιήθηκε προπάντων η αποκλειστική διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας στο Γυμνάσιο από νεοελληνικές μεταφράσεις, ενοχοποίηση που κατέληξε, κατά τη δεκαετία του ενενήντα, στην τμηματική επαναφορά της αρχαιογλωσσίας και στις τρεις γυμνασιακές τάξεις, την οποία αδιαμαρτύρητα αποδέχτηκαν οι επόμενες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ. Γενικότερα θεωρήθηκε περίπου αυτονόητη η ποιοτική υποτίμηση της νεοελληνικής γλώσσας έναντι της αρχαίας. η μορφωτική προτεραιότητα της οποίας διαφημίστηκε ως σωτήρια και ο υποστηρικτικός της ρόλος ως απολύτως αναγκαίος.

Οι αντιστάσεις της Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης, στη λανθάνουσα έστω, αυτή αντιμεταρρυθμιστική εκστρατεία της Φιλοσοφικής Αθηνών, υπήρξαν αδύναμες έως και ανύπαρκτες, με σπάνιες εξαιρέσεις, στις οποίες εξέχουν το Ίδρυμα Τριανταφυλλίδη και το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, που ανέλαβαν και διεκπεραίωσαν επίμονο αντιμέτωπο αγώνα, με πρόμαχο τον αλησμόνητο συνάδελφο και φίλο Τάσο Χριστίδη. Καθώς ωστόσο στο πέρασμα από τον εικοστό στον εικοστό πρώτο αιώνα, η «αντιδημοτική» επίθεση της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών προοδευτικά ατόνησε, εγκαταλείποντας ή παραλλάσσοντας κάποια από τα φανατικότερα επιχειρήματά της, προέκυψαν συνθήκες, μερικής έστω, συμφιλίωσης των δύο Φιλοσοφικών Σχολών. Είχαν εξάλλου προηγηθεί κάποιες μετακινήσεις πανεπιστημιακών δασκάλων από τη Φιλοσοφική Σχολή της Θεσσαλονίκης στη Φιλοσοφική Σχολή της Αθήνας, όπως επίσης και ανακηρύξεις σε επίτιμους διδάκτορες εμβληματικών εκπροσώπων του πανεπιστημιακού δημοτικισμού αλλά και επιφανών διανοουμένων και λογοτεχνών με προοδευτική ή και αριστερή ταυτότητα.

Η συμφιλιοτική πάντως αυτή επιμειξία, που την κάλυψε η μεταπολιτευτική γλωσσική μεταρρύθμιση Ράλλη, επεσκίασε, χωρίς βέβαια να εξαλείψει, τις, βαθιές άλλοτε, πολιτικές και ιδεολογικές διαφορές μεταξύ φιλολογικής και γλωσσολογικής Θεσσαλονίκης και Αθήνας. Αντίστροφες ανακατατάξεις έγιναν στο μεταξύ σε άλλους τομείς των ανθρωπιστικών επιστημών, ειδικότερα στις ιστορικές και στις κοινωνικές σπουδές. Τί επιφυλάσσει το μέλλον άδηλον, εξαρτημένο έτσι κι αλλιώς από το γενικότερο πολιτικό κλίμα, όπου οι αντιπαραθέσεις των κομμάτων σε μεταρρυθμιστικά ζητούμενα της Βασικής Εκπαίδευσης και της Ανώτατης Παιδείας παραμένουν προς το παρόν ρητορικές. Με τον υπαινιγμό αυτό περνά ομαλότερα στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο των πιθανών παρενεργειών που είχε η μεταπολιτευτική

γλωσσική μεταρρύθμιση, εντοπισμένη τώρα στον πολιτιστικό, κοινωνικό και πολιτικό χώρο, που συναιρετικά ονόμασα προηγούμενως «ενδοπολιτικό χώρο».

Η επίσημη αποδοχή της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας στην εκπαίδευση και στον δημόσιο βίο επηρέασε, έμμεσα τουλάχιστον, τον χώρο της ευρύτερης παιδείας και γενικότερα του πολιτισμού, ευνοώντας συμμαχίες θεσμών, φορέων και προσώπων, που προηγούμενως τους χώριζε η προτίμηση για την καθαρεύουσα ή τη δημοτική γλώσσα. Δυστυχώς ο χρόνος δεν επιτρέπει περισσότερα παραδείγματα: περιορίζομαι λοιπόν σε μία, χαρακτηριστική πάντως για το συζητούμενο θέμα, περίπτωση, της Ακαδημίας Αθηνών. Η οποία μεταπολιτευτικά άνοιξε τις πόρτες της σε κάποιους διαπρεπείς δημοτικιστές, που προηγούμενως ρητώς τους απέκλειε-- για ευνόητους λόγους παραλείπονται εδώ συγκεκριμένα πρόσωπα και ονόματα. Πάντως η τακτική της συμφιλωτικής επιμειξίας, με όλα τα πολιτικά και ιδεολογικά της παρεπόμενα, πιστοποιείται εύκολα στον επισημότερο αυτόν πνευματικό θύλακο της ελληνικής πολιτείας, ο γλωσσικός συντηρητισμός του οποίου υπήρξε ιδρυτικός και θεωρείται ακόμη διατηρητέος.

Μεταβαίνω τώρα στην, πιθανή πάντα, παρενέργεια που άσκησε στην περιοχή της λογοτεχνίας η διάχυση της δημοτικής γλώσσας. Υπαινίχθηκα ήδη ότι μια μικρή έστω μερίδα, ποιητών κυρίως, έδειξε νοσταλγικού τύπου προσφυγές σε καθαρεύοντα ή μεικτά κείμενα της νεοελληνικής γραμματείας. Συνέβη όμως, κατά η γνώμη μου, και το αντίστροφο: η λογοτεχνία, η οποία προηγούμενως αποτελούσε διακεκριμένο χώρο καλλιέργειας της δημοτικής, εγκατέλειψε τις αναστολές της μπροστά σε αγοραίες πλέον γλωσσικές εκτροπές, προκρίνοντας ευτελέστερο λεξιλόγιο και ύφος, ως δέλεαρ για το ευρύτερο αναγνωστικό κοινό. Στο κεφάλαιο αυτό συνέβαλε, και συμβάλλει, με τον τρόπο της, και η διάδοση μιας λαϊκίστικης δημοτικής, που αναγνωρίζεται εύκολα στον χώρο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.

Καταλήγοντας καταθέτω μία ακόμη λοξή πρόταση προς έλεγχο και συζήτηση. Αφορά στην πιθανή παρενέργεια που προέκυψε, με την εντεταλμένη εφαρμογή της δημοτικής σε όλο το φάσμα του δημόσιου βίου, στις σχέσεις τώρα εξουσίας και λαού. Ως εξουσία ορίζεται αφελώς στην προκειμένη περίπτωση κάθε μορφή πολιτικής, γραφειοκρατικής, πολιτιστικής και θρησκευτικής, άμεσης και έμμεσης, επικυριαρχίας. Ως λαός νοείται το, συμπαγές λίγο πολύ, σώμα των απλών πολιτών, εκείνων προπάντων που τους περιορίζει και τους εξαντλεί η καθημερινότητα με τις τρέχουσες απαιτήσεις και ανάγκες της.

Όσο λοιπόν ίσχυε η καθαρεύουσα ως επίσημη γλώσσα του κράτους και της πολιτείας, λειτουργούσε ως διαχωριστική γραμμή μεταξύ εξουσίας και λαϊκών στρωμάτων, για τα οποία η δημοτική γλώσσα ήταν το αυτονόητο και αυτόματο μέσο διαπροσωπικής επικοινωνίας και προσωπικής έκφρασης. Τούτο σημαίνει ότι η διάφορη γλώσσα διέκρινε σαφέστατα τους φορείς της εξουσίας από τον λαϊκό πληθυσμό, ο οποίος εισέπραττε τη γλωσσική αυτή διάκριση ως εξωτερική αποξένωση, που την μετέτρεπε, σε εποχές αιχμής, σε εσωτερική άμυνα ή και σε αντεπίθεση. Η διάφορη γλώσσα δηλαδή καθόριζε τόσο την παθητική όσο και την ενεργητική στάση και συμπεριφορά του απέναντι στην εξουσία. Διακριτές επομένως και γλωσσικά οι ταυτότητες εξουσίας και λαού, απέτρεπαν τότε τη σύγχυση των συμβαλλόμενων στον, άνισο εξ ορισμού, πολιτικό αυτόν αγώνα.

Έχω λοιπόν την αίσθηση ότι η κατάργηση της εντεταλμένης διαχωριστικής διγλωσσίας, η διάχυση επομένως της δημοτικής και στα δύο στρατόπεδα, ευνόησε τους φορείς της εξουσίας, από την άποψη ότι μπορούσαν, και μπορούν πλέον, να ισχυρίζονται ότι μιλούν την ίδια γλώσσα με τον λαό, πως συμερίζονται απόλυτα το πάθος και τον πόθο του, τη δράση και την αντίδρασή του, καταλήγοντας έτσι, συχνά πυκνά, σε υποκριτικό γλωσσικό λαϊκισμό, στον οποίο τα λαϊκά στρώματα εύκολα παγιδεύονται.

Προφανώς δεν προτείνω επιστροφή στην εξουσιαστική καθαρεύουσα, την οποία τη χειρίστηκαν κατά κανόνα ως μέθοδο λαϊκής πίεσης και καταπίεσης τα συντηρητικά προδικτατορικά κόμματα, και την εξευτέλισαν στο έπακρο οι συνταγματάρχες της επτάχρονης δικτατορίας. Ίσως εξάλλου αυτός ο επαίσχυντος ευτελισμός οδήγησε τη μεταπολιτευτική Νέα Δημοκρατία στην προώθηση της γλωσσικής μεταρρύθμισης. Η οποία εντούτοις δεν απέκλεισε και δεν αποκλείει κάποιες αρνητικές παρενέργειες, που δεν επιβαρύνουν βέβαια την ίδια τη δημοτική γλώσσα. Σε κάποιες παρενέργειες αυτής της κατηγορίας επέμεινε η ελλειμματική σίγουρα και μάλλον εμπαθής εισήγησή μου, η οποία στο σημείο αυτό, ευτυχώς ή ατυχώς, τερματίστηκε.----